
GRAMATICĂ ȘI VOCABULAR

DESPRE VALOAREA VERBALĂ ȘI ADJECTIVALĂ A PARTICIPIULUI

DE

R. OCHEȘEANU și L. VASILIU

Participiul este modul care, sub formă de adjectiv și determinînd un nume, arată că asupra obiectului denumit s-a exercitat acțiunea unui verb și că această acțiune este terminată.

Prin faptul că exprimă o acțiune participiul are valoare verbală; prin faptul că determină un nume, exprimînd calitatea pe care o dobîndește un obiect în urma exercitării acțiunii, și prin aspectul său gramatical, participiul are valoare nominală, de adjectiv.

Dubla valoare a participiului este dovedită de funcțiunile sintactice pe care le are acesta în frază.

În calitate de verb participiul poate avea toate complinirile verbului, cu excepția complementului direct:

*O fată orfană **crescută** de o bunică a ei* NEGRUZZI, Scieri, I 109, [complement de agent].

*Accentul lui Nelli, atît de **subit muntenizat**.* CEZAR PETRESCU, Calea Victoriei, 98 [circumstanțial de mod].

[Scrisoare:] *o găsi... **bătuță în gard** la mine cu un cui.* DUMITRIU, Bijuterii de familie, 49 [circumstanțial de loc și instrumental].

Tot în calitate de verb, participiul exprimă raporturi circumstanțiale, echivalînd cu propozițiile respective:

Alte măști, aceeași piesă,

Alte guri, aceeași gamă,

***Amăgit** atît de-adesă*

Nu spera și nu ai teamă. EMINESCU, Glossa [« pentru că ai fost amăgit », propoziție circumstanțială de cauză].

În calitate de adjectiv, participiul poate avea funcțiune de atribut și de nume predicativ; de asemenea poate avea valoare de substantiv și de adverb:
O milă nespusă plutea pe toate fețele. BASSARABESCU, Vulturii, 3 [«mare», atribut].

*Sintem cu toții **multămiși**.* ALECSANDRI, Teatru, 287 [nume predicativ].

Și pasu-n urma-ți zboară c-o tainică minie,

*Ca un **smintit** ce cată cu ochiu-ngălbenit,*

Cu fruntea-nvineșită, cu fața cenușie

Icoana ce-a iubit. EMINESCU, Amorul unei marmure

[substantiv].

Metalica, vibrînda a clopotelor jale

*Vuiește în cadență și sună **întristat**.* EMINESCU, La mormîntul lui

Aron Pumnul [adverb].

Participiul care are numai valoare verbală, de obicei nu se poate transforma în substantiv sau în adverb.

Avînd în stare potențială ambele valori (de verb și de adjectiv), participiul apare uneori cu valoare mai pregnantă de verb, alteori cu valoare mai pregnantă de adjectiv. Vom da două exemple dintre cele mai clare, unde nu există nici un dubiu asupra rolului de verb, respectiv de adjectiv, al participiului.

*A noapții **gigantică** umbră ușoară*

***Purtată** de vînt.* EMINESCU, O călărire în zori [verb].

O față dulce și bălaie,

*Un trup înalt și **mlădiat**.* EMINESCU, Diana [adjectiv].

Sînt cazuri însă, cînd e destul de greu de stabilit valoarea morfologică a participiului. În exemplul:

*Te simțeau **crescut** și gîndeai că ai găsit lumea pe care o căutai.*

PAS, Zilele vieții tale, I 318, dacă șocotim că participiul are sensul de «evoluat», deci exprimînd o calitate, îl considerăm adjectiv; dacă-l luăm însă cu sensul de «înălțat», adică ne referim la situația la care a ajuns persoana respectivă în urma unui proces de creștere, legăm participiul de verbul *a crește* și îl considerăm verb.

*Niște coame . . . undoioase se răsfirară peste umerii și pieptarul lui **înfirat**.* NEGRUZZI, Scrieri, I 21.

Aici participiul *înfirat* poate să exprime rezultatul acțiunii «a coase cu fir pieptarul», și atunci este verb, sau poate să constituie o caracteristică a pieptarului, din punct de vedere calitativ; în această a doua alternativă participiul este adjectiv. Se impune deci găsirea unor criterii sigure pentru a deosebi valoarea verbală de valoarea adjectivală a participiului. În cele ce urmează vom încerca să desprindem cîteva asemenea criterii. Pe baza acestor criterii se va putea completa definiția noțiunii de participiu, determinîndu-i exact sfera și notele caracteristice; aceasta la rîndul ei va fi o contribuție

la problema mai generală a delimitării categoriei numelui de aceea a verbului.

Diferențierea, întemeiată pe criterii precise, a celor două valori ale participiului, permite o mai mare corectitudine în analiza gramaticală evitându-se astfel posibilitatea de confuzie între participiul-verb și participiul-adjectival. De asemenea, în elaborarea dicționarelor se vor putea stabili exact cazurile când participiilor cu valoare adjectivală trebuie să li se acorde articole separate de ale verbului respectiv, și când participiile cu valoare verbală trebuie să fie tratate la verb.

Pentru a stabili aceste criterii este necesar să vedem în primul rînd care sînt trăsăturile caracteristice ale verbului și ale adjectivului, care sînt deosebirile dintre ele. Verbul exprimă o acțiune sau prezintă procese sub formă de acțiune: o stare sau trecerea de la o stare la alta (aparitia unei caracteristici, modificarea unei caracteristici). Adjectivul exprimă calitatea, însușirile obiectelor. Ori de cîte ori deci participiul arată un proces terminat, suferit de un obiect, el are valoare verbală.

Un teanc de sumane croite aștepta cusutul. CREANGĂ, Amintiri, 62.

Participiul *croite* nu arată calitatea sumanelor, ci arată că asupra lor s-a săvîrșit acțiunea verbului « a croi ». Ori de cîte ori participiul arată o calitate are valoare adjectivală: *Cărturarul lămurea treptat în lungi și înflorite povestiri de unde i-a venit gîndul acestor săpături.* CEZAR PETRESCU, Comoara regelui Dromichet, 40; aici *înflorit* nu arată că asupra povestirilor s-a săvîrșit acțiunea verbului « a înflori », ci arată o calitate a povestirilor.

Pentru a stabili cu oarecare certitudine valoarea verbală a participiului trebuie să vedem dacă acesta poate fi redat printr-un verb la un mod personal (mai ales într-o propoziție relativă). Participiile negative care n-au verbul corespunzător: *nevăzut, nechemat* etc. nu constituie nici o dificultate deoarece verbul e în realitate verbul simplu + prefixul *ne-*.

În ce privește referirea la verb trebuie să ținem seama de faptul că participiul unui verb tranzitiv are în majoritatea cazurilor sens pasiv, fie că se referă la forma pasivă propriu-zisă, fie la reflexivul cu valoare pasivă:

Toamna de pe malul mării cu priviri înfricoșate

Urmărește-n larg fantome de corăbii înecate. BOTEZ, Povestea omului, 49 [care s-au înecat].

Torceam și eram să-ți țeș o haină urzită în descîntece, bătuță în fericire. EMINESCU, Nuvele, 9 [care a fost urzită], iar participiul verbelor intransitive (și reflexive uneori) are sens activ:

Vom fi singuri-singurei

Iar în păr înfiorate o să-ți cadă flori de tei. EMINESCU, Dorința [care se înfioară].

♦ Faptul că adjectivul poate avea grade de comparație ne ajută de asemenea pentru a deosebi funcțiunea verbală de funcțiunea adjectivală a participiului. În exemplele:

Din rîndurile lucrătorilor ieși unul înfipt. PAS, Zilele vieții tale,

Doine, 235.

Altul mi-am căpătat mai voinic și mai legat. JARNÎK-BÎRSEANU,

Adunase viorelele cele mai bătute. VISSARION, Ber Căciulă, 166, funcțiunea adjectivală a cuvintelor *înfipt*, *legat*, *bătut* e evidentă, deoarece ele nu reprezintă acțiunea terminată, suferită de un obiect, ci arată o calitate a acestor obiecte și de aceea poate comporta grade de comparație; în timp ce la participiile cu valoare verbală avînd de-a face cu un proces terminat, desăvîrșit, nu se mai pot distinge diferite grade în terminarea acțiunii. În exemplele:

Cocostîrci înfipti într-un picior. ALECSANDRI, Paștele.

Beșici mari de sticlă la gură legate cu pergament. EMINESCU, Nuvele, 56.

Un cerc de aur bătut cu diamante. EMINESCU, Nuvele, 6, aceleași cuvinte *înfipt*, *legat*, *bătut* au funcțiune verbală.

Nu vom putea spune în nici un caz: *cocostîrci mai înfipti* într-un picior sau *cocostîrci foarte înfipti* într-un picior și nici *bășici de sticlă mai legate* sau *foarte legate* cu pergament.

Trebuie remarcat aici că adjectivele *înfipt*, *legat* și *bătut* s-au depărtat atît de mult de verb încît au căpătat cu totul alt sens decît sensul verbului:

înfipt = îndrăzneț

legat = bine făcut, voinic.

Totuși acest criteriu nu e valabil în mod absolut deoarece sînt categorii de adjective care — fie că prin originea lor sînt vechi comparative sau superlative, fie că ele exprimă însușiri al căror înțeles nu poate fi modificat prin comparație (*inferior*, *superior*, *ultim*, *gata*, *unic*, *mort*, *veșnic*, *perfect*, *principal*, *desăvîrșit*, *scris*, *terminat* etc.) nu au în mod obișnuit comparativ. Deci faptul că un participiu poate avea grade de comparație ne indică în mod sigur că este adjectiv. Imposibilitatea pentru un participiu de a avea grade de comparație nu este însă un indiciu sigur că acesta e verb.

Alături de aceste posibilități de distingere a valorii verbale sau adjectivale a participiilor, stabilite pe baza unui raționament logic, se pot găsi unele indicii care, făcînd parte chiar din frazele în discuție, sînt mai puțin supuse unor interpretări subiective.

Faptul că participiul datorită naturii sale verbale, are toate determinantele verbului cu excepția complementului direct poate constitui un criteriu important pentru a deosebi funcțiunea verbală de cea adjectivală a participiului. Astfel în exemplele: *Picioarele lor înfierbîntate de nisipul pustiului.* EMINESCU, Nuvele, 16, sau *Iși simte gîtu-atuncea cuprins de brațe reci.* EMINESCU, Strigoi, în care participiile: *înfierbîntat* și *cuprins* sînt urmate de un complement de agent, nu poate exista nici o îndoială asupra valorii verbale a acestora.

Aceiași este cazul în exemplele: *Își trase iataganul înflorit cu argint*. SADOVEANU, Opere, VII 10 și [Roze] *drapate în purpură regească sau înfoiate-n rochi de argint*. MACEDONSKI, Rondelul lui Sadi, în care participiile sînt urmate de un complement de instrument.

• Natura verbală a participiilor este indiscutabilă și în legătură cu alte feluri de complemente: de timp, de loc, de scop, sau sociativ. De exemplu: *Străbăturăm în lung și-n lat vestitele grădini... croite și sădite mai di vechi*. HOGAȘ, Drumuri de munte, II 22 [complement circumstanțial de timp] sau *Oamenii veniși întru întîmpinarea măriei sale cercau în felurite chipuri să afle vești de ce spune lumea despre steaua cu coadă*. SADOVEANU, Nicoară Potcoavă, 336 [complement circumstanțial de scop].

• În ce privește celelalte complemente: de cauză, de relație, de mod etc. ele nu constituie un criteriu pentru a stabili valoarea verbală a participiului, deoarece și adjectivele pot avea complemente de acest fel. În asemenea cazuri trebuie să recurgem tot la analiza logică a funcțiunii participiului stabilind dacă denumește o acțiune sau o calitate. Astfel în primul exemplu: *Le vedea ochii înfiorați de mulțumire*. CAMILAR, Temelia, 315 [complement circumstanțial de cauză] *înfiorat* are valoare verbală pentru că arată rezultatul acțiunii verbului «a se înfiora», echivalînd cu «care se înfiorau». Iar în exemplul: *Dar simt că-n a lor suflet trecu fior de gheață, De-a morții gălbene ală pieriși ei sînt la față*. EMINESCU, Strigoii [complement circumstanțial de cauză], *pierit* are valoare de adjectiv, el arată o calitate a feței. În alt exemplu: *Dîndu-și trestia-ntr-o parte Stă copila lin plecată*. EMINESCU, Crăiasa din povești [complement circumstanțial de mod], *plecată* are valoare verbală, echivalînd cu «care s-a plecat», dar în exemplul: *Șoseaua dreaptă bătută ca în palmă*. VLAHUȚĂ, Opere alese, 412 [complement circumstanțial de mod] *bătută* e adjectiv, rezultatul acțiunii verbului «a bate» a devenit o calitate permanentă fără ca mintea subiectului vorbitor să se mai gîndească la o acțiune. De asemenea în exemplul: *Vorbele iubirii moarte Vinovate-mi stau în față Dovedite de minciună. Cer să sting a lor viașă*. EMINESCU, Foaie veștedă [complement circumstanțial de relație] participiul *dovedit* are valoare verbală echivalînd cu «după ce au fost dovedite», iar în exemplul: *Dragă mi-e lelița-naltă Și la mers cam legănată*. ALECSANDRI, Poezii Populare, 337 [complement circumstanțial de relație] *legănată* este adjectiv deoarece arată o calitate a leliței.

• Aceste criterii după care putem deosebi valoarea verbală și cea adjectivală a participiului sînt totuși relative. Există unele cazuri cînd se poate atribui în mod greșit valoare adjectivală unui participiu care are în realitate valoare verbală și invers. De exemplu: *Aparatul de radio era pe măsura vopsiții în negru*. DUMITRIU, Nuvele, 182. Aici participiul *vopsit* are valoare verbală, el arată un proces terminat suferit de un obiect. Nu trebuie deci să confundăm întreaga sintagmă «vopsită în negru» care echivalează cu adjectivul

«negru» cu participiul propriu-zis *vopsit* care are valoare verbală. Un alt exemplu: *I s-a scos averea la mezat, a rămas lipită pământului*. ALECSANDRI, Teatru, 258. *Lipit* e aici participiu cu valoare verbală, el nu trebuie confundat cu întreaga sintagmă *lipit pământului* care echivalează cu adjectivul *sărac*. Deși după cum s-a văzut din aceste exemple există posibilitatea de a greși în ceea ce privește determinarea naturii verbale sau adjectivale a participiului, criteriile găsite fiind oarecum relative, totuși în urma unei analize atente se poate ajunge la concluzii juste.

Trebuie amintită aici importanța pe care o are întotdeauna contextul. Cuvântul nu trebuie privit izolat, el se manifestă numai în frază, valoarea verbală sau nominală a participiului trebuie dedusă din context.

Vedem așadar că participiul, în cele mai multe cazuri are valoare de verb. Acest lucru este de așteptat deoarece participiul intră în sistemul conjugării verbului; în timp ce din punctul de vedere al formei era independent de alte timpuri ale verbului (lat. infinitiv *facere*, perfect *feci*, participiu *factus*, situația păstrată în unele cazuri rare în românește: în vechea română verbul *a face* avea perfectul *feci* și participiul *fapt*) în limba actuală este legat de perfectul simplu (*făcui* / *făcut*; *mersei* / *mers*). De asemenea el intră în compoziția unor timpuri compuse (perfectul compus, viitorul al II-lea etc.) și a întregii conjugări pasive. Când are totuși valoare de adjectiv se observă că de multe ori, sensul participiului este foarte departe de cel al verbului de la care derivă (part. *legat* = care a fost legat, adj. *legat* = bine făcut, voinic; part. *ajuns* = care a ajuns, adj. *ajuns* = înstărit, cu situație; part. *înfipt* = care e înfipt, adj. *înfipt* = îndrăzneț).

